

Καλημέρα σας και καλωσορίσατε στο ΝΣΚ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εγώ θα σας μιλήσω για ένα κομμάτι αυτού που αποκαλούμε διεθνή δραστηριότητα του ΝΣΚ και συγκεκριμένα για την εκτέλεση των αποφάσεων του ΕυρΔΔΑ, για την ακρίβεια για την υποχρέωση συμμόρφωσης των εθνικών αρχών προς τις καταδικαστικές αποφάσεις του ΕυρΔΔΑ.

Όπως γνωρίζετε στο χώρο προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η ΕΣΔΑ κατέχει περίοπτη θέση και αυτό λόγω του μηχανισμού προστασίας που καθιερώνει. Κεντρική θέση στον μηχανισμό αυτό έχει το δικαιοδοτικό όργανο του Συμβουλίου της Ευρώπης, το νέο, ενιαίο από το 1998 ΕυρΔΔΑ (μέχρι τότε είχαμε δύο δικαιοδοτικά όργανα, την Επιτροπή, η οποία εξέδιδε αναφορές, που παραπέμπονταν στο πολιτικό όργανο του Οργανισμού, την ΕΜΑ και εφόσον υιοθετούνταν γίνονταν αποφάσεις και το Δικαστήριο που λειτουργούσε ως 2^{ος} βαθμός κατά παραπομπή είτε από το κράτος είτε από την Επιτροπή, όχι από τον προσφεύγοντα). Το νέο ΕυρΔΔΑ καθιερώθηκε με το 11^ο Πρωτόκολλο στην ΕΣΔΑ που τέθηκε σε εφαρμογή τον Νοέμβριο του 1998.

Οι δύο άλλες συνισταμένες του Μηχανισμού αυτού είναι, το δικαίωμα στην ατομική προσφυγή, που προβλέπεται από το άρθρο 34 της ΕΣΔΑ και η δεσμευτικότητα των αποφάσεων που εκδίδει το ΕυρΔΔΑ, σύμφωνα με το άρθρο 46 της ΕΣΔΑ. Η Ελλάδα ενεργοποίησε το άρθρο 34, το 1985 με δήλωση του τότε Υπουργού Δικαιοσύνης, η πρώτη δε προσφυγή ασκήθηκε το 1989 και ήταν η «Φίλης κατά Ελλάδας». Από το 1992, το ΝΣΚ έχει αναλάβει τον χειρισμό των υποθέσεων αυτών, τόσο κατά το στάδιο της αντιδικίας στο ΕυρΔΔΑ, όσο και κατά το στάδιο της εκτέλεσης των αποφάσεων που εκδίδονται ενώπιον της ΕΜΑ, μέσω, στη τελευταία περίπτωση, της εκεί διπλωματικής αρχής (Μόνιμη Ελληνική Αντιπροσωπεία στο Συμβούλιο της Ευρώπης), όπου τα τελευταία χρόνια αποσπά μέλη του.

ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗΣ

Η νομική βάση της υποχρέωσης συμμόρφωσης βρίσκεται στην πρώτη παράγραφος του άρθρου 46 της ΕΣΔΑ, η οποία ορίζει ότι τα συμβαλλόμενα μέρη έχουν υποχρέωση να συμμορφώνονται προς τις καταδικαστικές αποφάσεις που τα αφορούν. Πρόκειται δηλαδή για αυτοδέσμευση των κρατών μελών, τα οποία με τον τρόπο αυτό έχουν αναλάβει την υποχρέωση να τηρούν τα όσα επιτάσσει το ΕυρΔΔΑ, η εκπλήρωση δε της υποχρέωσης αυτής συνιστά εκπλήρωση διεθνούς υποχρέωσης για το κράτος μέλος. Η δεσμευτικότητα των αποφάσεων του ΕυρΔΔΑ αποδίδεται με τον όρο «άμεσο αποτέλεσμα» (direct effect) και σημαίνει ότι το κράτος θα πρέπει με τα μέτρα που θα επιλέξει ως καταλληλότερα στο πλαίσιο της σχετικής διακριτικής ευχέρειάς του, να επανορθώσει στο μέτρο του δυνατού τις συνέπειες της διαπιστωθείσας παραβίασης, αφού οι αποφάσεις του ΕυρΔΔΑ δεν λειτουργούν ούτε ακυρωτικά ούτε αναιρετικά στην εθνική έννομη τάξη. Η διακριτική αυτή ευχέρεια είναι συνέπεια της αρχής της επικουρικότητας που διέπει τα διεθνή όργανα και που σημαίνει ότι η πρωτοβουλία για τη ρύθμιση εθνικών καταστάσεων και ζητημάτων ανήκει πρωτίστως στις εθνικές αρχές, στα κυρίαρχα κράτη.

Οι αποφάσεις του ΕυρΔΔΑ γεννούν αυτή την υποχρέωση καταρχάς για το κράτος που καταδικάζεται κάθε φορά. Παρά ταύτα, δεδομένου ότι γίνεται δεκτό ότι συνιστούν την αυθεντική ερμηνεία της ΕΣΔΑ, υπάρχει προτροπή συμμόρφωσης των κρατών μελών στη νομολογία του ΕυρΔΔΑ γενικά, γεγονός που θεωρείται ότι συμβάλει στην δημιουργία μιας ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η συμμόρφωση πρέπει να είναι πλήρης

Με βάση το άρθρο 46 παρ.1 της ΕΣΔΑ, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να συμμορφώνονται πλήρως προς τις καταδικαστικές αποφάσεις που τα αφορούν. Οι ενέργειες συμμόρφωσης περιλαμβάνουν την καταβολή της εύλογης αποζημίωσης που επιδικάζεται στους προσφεύγοντες (δίκαιη ικανοποίηση κατά τους όρους της ΕΣΔΑ) για την ηθική και την ενδεχόμενη υλική ζημία που υπέστησαν από τις παραβιάσεις της ΕΣΔΑ, την επαναφορά της νομιμότητας ως προς τους συγκεκριμένους προσφεύγοντες, σαν να μην είχε λάβει χώρα η διαπιστωθείσα παραβίαση (ατομικά μέτρα συμμόρφωσης) και την διασφάλιση της μη επανάληψης συναφών με τις διαπιστωθείσες, παραβιάσεων στο μέλλον (γενικά μέτρα).

Ο προσδιορισμός των ατομικών και γενικών μέτρων, αποτελεί πρωτοβουλία του κράτους και εξετάζεται σε συνάρτηση με τις διαπιστωθείσες κάθε φορά παραβιάσεις. Πάγιο γενικό μέτρο συμμόρφωσης αποτελεί η όσο το δυνατό ευρύτερη ενημέρωση του νομικού κόσμου για τις αποφάσεις του ΕυρΔΔΑ, οπωσδήποτε για αυτές που αφορούν τη χώρα μας, αλλά και για αυτές που αν και αφορούν άλλες χώρες θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικές (διάχυση της νομολογίας του ΕυρΔΔΑ). Εξάιρεση στον παραπάνω κανόνα, αποτελούν οι αποφάσεις που εκδίδονται με πιλοτική διαδικασία (14^ο Πρωτόκολλο στην ΕΣΔΑ) και οι οποίες υποδεικνύουν τα ληπτέα γενικά μέτρα, κυρίως νομοθετικής φύσεως σε περιπτώσεις παραβάσεων της ΕΣΔΑ που οφείλονται σε εθνικές καταστάσεις συστημικού χαρακτήρα.

Επιτήρηση από την ΕΜΑ, άρθρο 46 παρ. 2 ΕΣΔΑ

Σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 46 της ΕΣΔΑ, η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης επιτηρεί την συμμόρφωση του κάθε κράτους μέλους στις καταδικαστικές αποφάσεις που το αφορούν. Η σχετική διαδικασία αποτελεί διακρατικό διάλογο και υπόκειται σε κανόνες που έχει θεσπίσει η ίδια η Επιτροπή Υπουργών. Σύμφωνα με αυτούς η επιτήρηση γίνεται με δύο τρόπους, την απλή διαδικασία για τις λιγότερο σοβαρές υποθέσεις και την ενισχυμένη διαδικασία για τις υποθέσεις που θεωρούνται πιο σοβαρές, είτε γιατί αφορούν παραβιάσεις του σκληρού πυρήνα της ΕΣΔΑ είτε γιατί οι διαπιστούμενες παραβιάσεις έχουν συστημικό χαρακτήρα.

Για την έναρξη της διαδικασίας επιτήρησης, το ΝΣΚ αντλώντας τις αναγκαίες πληροφορίες από τις αρμόδιες υπηρεσίες, εκπονεί «Σχέδιο Δράσης» (action plan) αναφορικά με τα ληπτέα μέτρα, το οποίο θέτει μέσω της Μόνιμης Ελληνικής Αντιπροσωπείας στο Συμβούλιο της Ευρώπης, στην κρίση της Επιτροπής Υπουργών.

Ο έλεγχος τερματίζεται με έκδοση Ψηφίσματος (Final Resolution). Η σχετική διαδικασία είναι πολύπλοκη και συνήθως χρονοβόρα.

Ελληνικές υποθέσεις υπό ενισχυμένη επιτήρηση

Οι Ελληνικές υποθέσεις που επιτηρούνται με την ενισχυμένη διαδικασία (Enhanced procedure) αφορούν κυρίως παραβιάσεις των άρθρων 2 (δικαίωμα στη ζωή) και 3 (απαγόρευση βασανιστηρίων) υπό το ουσιαστικό και διαδικαστικό σκέλος τους, εξαιτίας είτε της συμπεριφοράς των οργάνων ασφαλείας, είτε των συνθηκών κράτησης στα σωφρονιστικά καταστήματα και στα αστυνομικά τμήματα, είτε τέλος λόγω των συνθηκών διαβίωσης των παράτυπων μεταναστών. Σε σχέση με την τελευταία ομάδα προσώπων, επιτηρούνται με την ενισχυμένη διαδικασία και ζητήματα της διαδικασίας εξέτασης των αιτήσεων παροχής ασύλου.

Επίσης, με τη διαδικασία αυτή εξετάζονται υποθέσεις που αφορούν ζητήματα της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι (υποθέσεις γνωστές ως προσφυγές μειονοτικών σωματείων), ζητήματα δίκαιης δίκης λόγω της μη εκτέλεσης ακυρωτικών αποφάσεων των διοικητικών δικαστηρίων (ιδίως στο πλαίσιο ρυμοτομικών απαλλοτριώσεων) κ.α.

Υποθέσεις ενδιαφέροντος διοικητικής δικαιοσύνης

Ένα ζήτημα που απασχόλησε το ΕυρΔΔΑ, στο πλαίσιο προσφυγών κατά της Ελλάδας είναι αυτό του σεβασμού του τεκμηρίου αθωότητας (άρθρο 6 παρ.3 της ΕΣΔΑ) και της αρχής *ne bis in idem* (άρθρο 4 του 7^{ου} Πρωτοκόλλου στην ΕΣΔΑ) σε συνάρτηση με την επιβολή πολλαπλών τελών όταν ο ενδιαφερόμενος έχει αθωωθεί για το ποινικό αδίκημα της λαθρεμπορίας. Σε συμμόρφωση προς τις σχετικές καταδικαστικές αποφάσεις του ΕυρΔΔΑ (γνωστές ως υποθέσεις Καπετάνιος κ.λ.π. κατά Ελλάδα και Σισμανίδης κ.λ.π. κατά Ελλάδα), το ΣτΕ δέχεται πλέον την ποινική φύση της διοικητικής κύρωσης του πολλαπλού τέλους, το ακυρώνει όμως μόνο όταν υπάρχει αθώωση με αμετάκλητη ποινική απόφαση την οποία έχει νομίμως επικαλεστεί στο διοικητικό εφετείο ο ενδιαφερόμενος (ΣτΕ, Β' Τμήμα 1887/2018 7/ελούς σύνθεσης), παρότι το ΕυρΔΔΑ είχε κρίνει ότι από τη στιγμή που η αθώωση στο ποινικό σκέλος περιέρχεται σε γνώση του διοικητικού δικαστή, αυτός θα πρέπει να την λάβει υπόψη του ακόμη και αν η ποινική απόφαση υποβάλλεται με το υπόμνημα. Στο ΕυρΔΔΑ εκκρεμούν ακόμη 35 συναφείς υποθέσεις, στο πλαίσιο των οποίων θα εξεταστούν και άλλα ζητήματα, όπως και το αν τελικά η παραπάνω νομολογία του ΣτΕ συνιστά ή όχι πλήρη συμμόρφωση προς τις προηγούμενες καταδικαστικές αποφάσεις.

Ολοκληρώνοντας, θα ήθελα να παρατηρήσω ότι η ΕΣΔΑ είναι εκτός από διεθνές νομικό κείμενο είναι και μέρος της εθνικής έννομης τάξης που καλύπτει σχεδόν όλους τους τομείς δικαίου, γι' αυτό όλοι οι παράγοντες των εθνικών δικών, δικαστές και δικηγόροι θα πρέπει να εξοικειωθούμε με την εφαρμογή της χωρίς να περιμένουμε τις καταδικαστικές αποφάσεις του ΕυρΔΔΑ για να αντιλαμβανόμαστε ότι τίθενται ζητήματα προστασίας ατομικών δικαιωμάτων.

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας.